

De politiek-religieuze context rond het Beleg van Oostende (7-slot)

Eddy Masschalck

21) Spinola

Vanaf 1599 maken acht Spaanse galeien onder het bevel van Frederik Spinola de monding van de Westerschelde onveilig vanuit de haven van Sluis. De Genuese bankier en generaal Ambrosio Spinola (1569-1630), broer van Frederik, treedt in 1602 in dienst van de Spaanse koning Filips III en trekt met een zelf gefinancierd leger van achtduizend man naar de Nederlanden. Van daar uit zal hij deelnemen aan een invasie van Engeland.

Tijdens een zeeslag bij Sluis op 26 mei 1603, verslaan vier Staatse oorlogsschepen de acht Spaanse galeien en vier fregatten. Aan Spaanse kant vallen zowat 800 doden, waaronder veel slaven die vastgeklonken moesten roeien. Ook Frederik sneuvelt.

Zijn dood vrijdelt de invasieplannen. Voor het Noorden is er nu alle reden om Sluis te bezetten en zelf als haven te gebruiken.

Op 29 september 1603 sluit Ambrosio met Filips III en Albrecht een overeenkomst dat hem het opperbevel over het leger te Oostende oplevert, in ruil voor de financiering van het beleg. Vanaf 8 oktober neemt Ambrosio het opperbevel over. Hij zorgt voor een nieuwe impuls in het Spaanse kamp: de orde wordt hersteld, de soldij betaald. Hij verandert ook de tactiek. De aanvallen zijn niet langer gericht op de Oude Stad, maar gesteund door superieure vuurkracht wordt er voortdurend storm gelopen op de zuidelijke wallen.

Afb. 9 Spinola verwijderd de doorn uit de poot van de Leo Belgicus; Oostende in de achtergrond (stadsarchief Oostende)

Afb 10: verovering van Sluis, 1604, gravure van Floris Balthasar, Univ. Bib. Leiden, coll. BN P37

22) Sluis

In de lente van 1604 lijkt de val van Oostende nog een kwestie van weken. De Staten-Generaal stellen plannen op voor een nieuwe tocht naar Vlaanderen. Maurits wordt verzocht Oostende te ontzetten. Nieuwpoort indachtig staat Maurits sceptisch tegenover dergelijke plannen. De invasievloot zet koers naar Cadzand. Maurits landt er met een leger van 11.000 man en verovert IJzendijke, Aardenburg en Middelburg.

Op 19 mei 1604 vat het Staats leger het beleg van Sluis aan met als doel de militaire druk op Oostende te verlichten. De stad wordt volledig van de buitenwereld afgesneden en uitgehongerd. Op 20 augustus geeft Sluis zich over. Er worden veel gevangenen gemaakt o.a. de neef van Ambrosio Spinola, die geuild wordt tegen Staatse soldaten. De Spaanse galeislaven krijgen hun vrijheid. De verovering van

Sluis zal later worden voorgesteld als een compensatie voor het verlies van Oostende.

Vanaf die tijd is West Zeeuws-Vlaanderen in handen van Nederland. De grens tussen de Spaanse Nederlanden en de Verenigde Provinciën stabiliseert zich in het Zwingebied. De Noord Nederlanders hebben nu de Scheldemonding stevig onder controle.

Ondertussen worden de Spaanse troepen rond Oostende versterkt tot ongeveer 30000 man.

Het ontzet van Sluis beurt de gemoederen op: de Staten dringen er bij Maurits op aan om nu richting Oostende te trekken. Door de verovering van Sluis verdwijnt echter de behoefte om Oostende als Staats militair bruggenhoofd te behouden en Maurits verzint het ene voorwendsel na het andere om niet naar Oostende te moeten trekken, maar op 12 september wordt hem uitdrukkelijk bevolen naar Oostende te trekken.

23) Het einde van het beleg

Op 18 september krijgt Oostende het bericht dat alles in gereedheid is voor een ontzet. De belegerden kunnen het Spaanse offensief echter niet langer tegenhouden. Op 19 september hebben de belegeraars al grote stukken van de stad veroverd. De stad is volledig tot puin geschoten. Op 19 september geven de Staten-Generaal toestemming tot de overgave van Oostende.

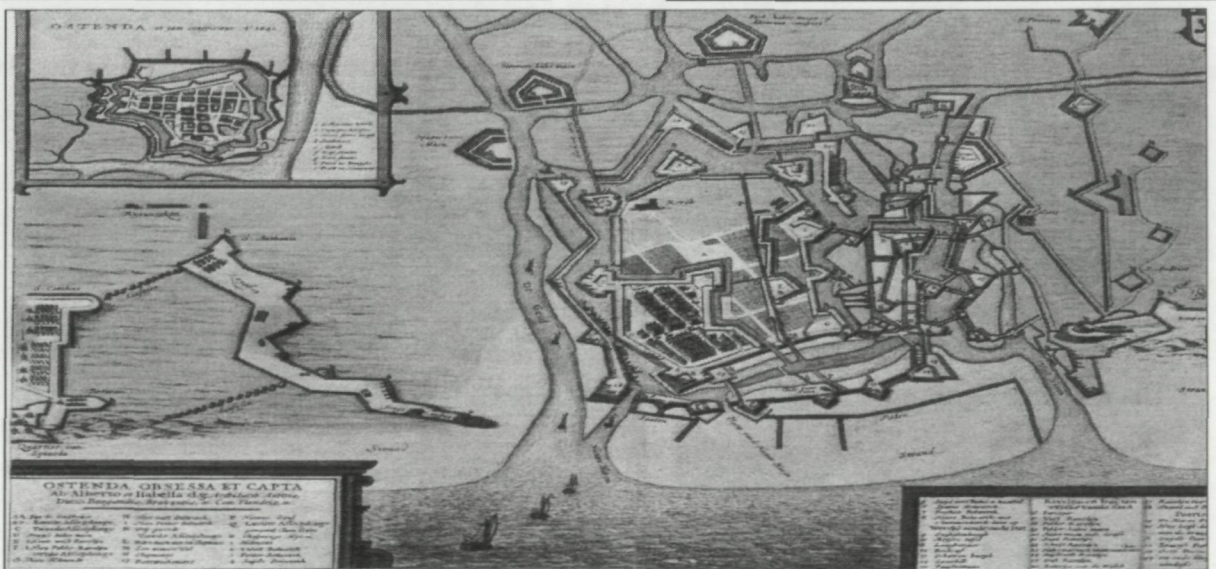
Op 20 september 1604 tekent de gouverneur van Oostende, Daniel de Hertaing, Heer van Marquette, de overgave van de stad. De man heeft in de strijd een been en een arm verloren. Mannen, vrouwen en kinderen, kostbaarheden en het bruikbare geschut worden naar Zeeland verscheept.

Spinola verleent de dappere verdedigers van Oostende een eervolle uittocht. Aan beide zijden worden de gevangenen vrijgelaten. Op 22 september verlaat het garnizoen, ruim 3500 man, met slaande trom, vaandels, wapens en vier stukken geschut de totaal vernielde stad. Alleen de toren

In de duinen houdt het verslagen regiment een parade. Spinola feliciteert de soldaten om hun uitzonderlijke moed. Ambroglio biedt aan Daniel de Hertaing en de voornaamste officieren een banket aan. Zij krijgen ook paarden en wagens voor de reis naar Sluis. De notabelen die het beleg ondergaan hebben krijgen allen een bestuursfunctie in het onlangs veroverde Sluis. Onder hen Philippe Fleming aan wie wij een gedetailleerd ooggetuigenverslag van de drie jaar belegering te danken hebben.

Op 23 september organiseren de jezuïeten-aalmoezeniers van het Spaans leger in de stad een processie en een plechtige dankmis. Tot in 1797 zal op 22 september een processie uitgaan te Oostende.

In Rome wordt het heuglijke nieuws met kanonschoten verkondigd aan de katholieke wereld. Paus Clemens VIII laat het Te Deum zingen in de Vatikaanse kapel. Overal in westelijk Vlaanderen wordt er uitbundig gevierd, processies gehouden

Afb 11: Oostende na de overgave in 1604. 'Ostenda Obsessa et Capta Ab Alberto et Isabella'; kopergravure met aanduiding van de afsnijdingen en het 'Nieuwe Troje' in de linkerbovenhoek plan van de heropgebouwde stad in 1641. De 'Oude' stad is definitief verdwenen, de 'Nieuwe' stad is herbouwd. Anonieme kopergravure in 'Flandria Illustrata' van Antorius Sanderus, 1641. Opgenomen in J. Blaeu, 'Tooneel der Steden's Konings Nederlanden', 1649, Amsterdam; Hugo de Groot ('Grotius'), 'Historiender Nederlandtsche saeken' en 'Nederlantsche Jaerboeken, 1681, Amsterdam; L. Guicciardin, 'Belgicae' 1634, en 'Beschryvinghe der Nederlanden' 1660, uitgegeven door G. Blaeu. Oostende, Stadsarchief, KP/H0 9. Privéverzameling auteur.

Op 3 oktober 1604 maken Albrecht en Isabella hun intrede in de totaal vernielde stad. De sleutels van de stad worden hen op een schotel overhandigd. De schotel wordt nu nog bewaard in de schatkamer van de basiliek van Scherpenheuvel.

Op 3 oktober 1604 maken Albrecht en Isabella hun intrede in de totaal vernielde stad. De sleutels van de stad worden hen op een schotel overhandigd. De schotel wordt nu nog bewaard in de schatkamer van de basiliek van Scherpenheuvel.

Het beleg heeft aan ongeveer 100.000 mensen het leven gekost. 45.000 aan aartshertogelijke zijde, 52.000 aan de kant van Staatsen, Engelsen en Oostenenaars. De verdediging heeft ongeveer 100.000 gulden per maand gekost. De aartshertog heeft 30 miljoen gulden geïnvesteerd, te vermeerderen met ondermeer 600.000 gulden inbreng van de Staten van Vlaanderen. Een waanzinnige prijs voor enkele vierkante kilometers...

Afb 12: Oostende. Intocht op 3 oktober 1604 van de aartshertogen Albrecht en Isabella, kopergravure getekend: S. Fokke, uit J.Wagenaar, Vaderlandsche Historie. 1749 Oostende, Stadsarchief, PT/D 23, privéverzameling auteur.

24) En verder...

De aartshertogen maken meteen werk van de heropbouw. Het ligt in hun bedoeling Oostende te gebruiken als alternatief voor Antwerpen. De Oostendse haven kan niet alleen worden

ingezet in het Europese handelsverkeer maar ze kan ook dienen als uitvalsbasis voor een oorlogsvloot die de verbinding tussen Engeland en de Republiek kan bedreigen.

Hofarchitect Wenceslas Cobergher wordt aan het werk gezet voor de heropbouw van de stad. Cobergher inspireert zich op het dambordpatroon dat door Jacob van Deventer rond 1562 was getekend. In het zuidoosten stapt hij af van Deventer's schema. De straten worden er nu georiënteerd naar de nieuwe haven, ontstaan tengevolge van de doorsteek van de duinen in 1584.

Kerken en kloosters verrijzen uit het puin. In 1605 kunnen de jezuïten de mis lezen in de Sint-Pieterskerk. In 1607 komen de Grauwe Zusters terug om de zieken- en armenzorg op te nemen. In 1608-1609 wordt de kerktoeren in de Oude Stad volledig vernield. In 1610 wordt het nieuw stadhuis met belfort voltooid. In 1618 wordt de eerste steen gelegd van de nog steeds bestaande Kapucijnenkerk. De Nieuwe Geul wordt verbreed, uitgediept en via kanalen met het achterland verbonden. De oorspronkelijke westelijke haven wordt dicht gegooid. De Oude Stad wordt opgegeven en door de Noordzee verzwolgen.

Gezien de sluiting van de Scheldemonding probeert men de haven van Antwerpen te ontsluiten door stroomopwaartse kanalen te graven. Op 3 september 1613 starten de eerste graafwerken van het kanaal Gent-Brugge. Die duren tot 1622. Het stuk Brugge-Plassendale wordt in 1618-1623 gerealiiseerd. In 1622 wordt een kanaal gegraven van Plassendale naar Oostende via Zandvoorde. In 1624 worden de sluisen te Plassendale in gebruik genomen.

Er komt ook een kanaal Plassendale-Nieuwpoort dat in 1640 wordt voltooid. Dit kanaal vervangt de vroegere Yperleet, wiens bedding op sommige plaatsen in het nieuwe kanaal ligt terwijl al te uitgesproken bochten worden afgesneden. Tussen 1664 en 1666 wordt het al bestaande kanaal Plassendale-Oostende recht getrokken, uitgediept en verbreed. Door deze verbetering kon reeds in 1665 het eerste zeeschip via Oostende, Brugge en Gent, Antwerpen binnenvaren. Pas in 1676 wordt te Slykens een zeeluis gebouwd. Oostende wordt de voornaamste haven van Vlaanderen.

Om de herbevolking van Oostende te stimuleren, schenken Albrecht en Isabella reeds in 1604 een reeks privileges aan alle inwoners, ondermeer twaalf jaar vrijstelling van belasting en van inkwartiering van soldaten. In ruil moet men de eed van getrouwheid afleggen aan het aartshertogelijke gezag en beloven te leven als 'waere Catholyken'.

April 1605 wordt de leiding over de Spaanse troepen in Zuid-Nederland overgedragen aan Spinola.

In oktober 1605 krijgt Isabella een miskraam. De kans op verdere nakomelingen wordt laag geschat. In 1616 is bij de aartshertogen elke hoop op de geboorte van een opvolger opgegeven. Ze laten de verschillende gewesten die hun gezag aanvaardden trouw zweren aan Filips III.

Albrecht overlijdt op 13 juli 1621 in het paleis op de Coudenberg. Hij wordt begraven te Brussel in de Sint-Goedelekerk. Daar zijn huwelijk met Isabella kinderloos gebleven is komen de Nederlanden, zoals voorzien in de schenkingsakte van Filips II in 1598, weer rechtstreeks in handen van de Spaanse koning. Hoe zou de geschiedenis verlopen zijn indien Isabella niet kinderloos gestorven was en er dus ook een Nederlands Habsburgse tak zou geweest zijn?

Na de dood van Albrecht verliest Isabella de soevereiniteit over de Nederlanden. Op vraag van Filips III blijft ze landvoogdes van de Nederlanden tot aan haar dood. Isabella sterft op 2 december 1633 en wordt aan de zijde van Albrecht begraven.

Onder druk van de zeer benarde financiële situatie bij beide partijen, worden onderhandelingen gevoerd. Op 24 april 1607 komt het tot een bestand van zes maanden tussen Spanje, de aartshertogen en de Verenigde Provinciën.

In april 1609 komt het tot grote vreugde van Noord en Zuid, tot een Twaalfjarig Treves of Bestand. De tekst wordt op 11 april voorgelezen te Den Haag (in de zaal die nu Treveszaal genoemd wordt) en op 14 april voor het stadhuis van Antwerpen. Overall worden de klokken geluid. Het bestand erkent de onafhankelijkheid der Verenigde Provinciën, zonder enige beperking op politiek of religieus gebied, en dus de-facto de scheiding der Nederlanden. Gewetensvrijheid voor aanhangers van andere religies dan de katholieke wordt in het Zuiden niet toegestaan en de Spaanse troepen zullen er blijven.

In feite wordt hier de Pacificatie van Gent opgegeven, waarin er werd gestreefd naar het wegzenden van de Spaanse soldaten en naar samenwerking tussen alle gewesten.

Het Twaalfjarig Bestand is tegen de zin van Maurits. Hij raakt hierdoor in een politiek conflict met de raadspensionaris van Holland, Johan van Oldenbarnevelt. Dit geschil eindigt met de onthoofding van Van Oldenbarnevelt. Maurits overlijdt april 1625 en wordt opgevolgd door zijn broer Fredrik Hendrik.

De onafhankelijkheid van de Republiek wordt pas officieel door Spanje erkend door de Vrede van Munster op 30 januari 1648. Dit is 80 jaar na het uitbreken van de vijandigheden. De katholieke Zuidelijke Nederlanden blijven bij Spanje.

Na Filips III komt de kunstzinnige Filips IV op de Spaanse troon (1621-1665). Hij wordt opgevolgd door Karel II (1665-1700), de laatste Habsburger op de Spaanse troon.

De kinderloze Karel II laat in zijn testament de kroon aan de 17-jarige Filips van Anjou, Filips V, lid van de Franse Bourbon dynastie, kleinzoon van de Zonnekoning Lodewijk XIV. Hij zal regeren van 1700 tot 1746.

De Oostenrijkse Habsburgers zijn het niet eens met die keuze en verklaren in 1702 de oorlog aan Frankrijk en Spanje. De Nederlanden en Groot-Brittannië sluiten zich aan bij de Habsburgers.

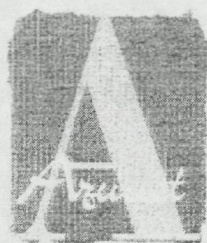
In juli 1706 wordt Oostende, nu in Frans-Spaanse handen en weer tot een eiland omgevormd, opnieuw plat gebombardeerd. Deze keer echter door de Engelsen en hun geallieerden de Republiek... Het kan verkeren.

Nvdr De geraadpleegde literatuur verscheen in de eerste aflevering, gidsenblad, jg. 22, nr. 3, 2010, blz.

GENIET MET AZURIET!

Reisbureau voor alle touroperators,
vlieg-, trein-, bootticketten.

*Waar service en dienstbaarheid
geen ijdel woord is!*

REIZEN

Torhoutsesteenweg 449

Hoek Kastanjelaan

8400 Oostende

Tel. 059 51 49 51

Openingsuren

*Maandag, dinsdag, woensdag, donderdag en
vrijdag: 9 tot 12 en 14 tot 18 uur.*

Zaterdag: 9.30 tot 12 uur.